

Sivistysvaliokunta
Eduskunta

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ 8/2024

Kiitämme mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä aikuiskoulutustuen, vuorotteluvapaan ja ammattitutkintostipendien lakkauttamisesta sekä kuvata Vantaan kaupungin hankkiman erityisopettajakoulutuksen toteuttamista ja taustoja.

Taustaa

Kaupunki varhaiskasvatuksen ja opetuksen järjestäjänä kamppailee koulutetun työvoiman saatavuuden kanssa. Pula pätevistä henkilökunnasta koskee erityisesti varhaiskasvatusta kaikkien ammattiryhmien osalta sekä suomen- että ruotsinkielisissä palveluissa sekä perusopetuksen erityisopetusta molemmissa kieliryhmissä. Vantaan suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa on opettajista kelpoisia 52,6 %, erityisopettajista 58,9 % ja lastenhoitajista 78,7 % ja sosionomeista 18,2 % (jälkimmäisten määrä on erittäin pieni). Vantaan ruotsinkielisissä palveluissa vastaavat osuudet ovat 53,6 %, 50,0 % ja 54,5 %. Sosionomien vakansseja ja henkilöstöä ei ole lainkaan. Suomenkielisessä perusopetuksessa kelpoisia erityisluokanopettajia on 57,3 % ja laaja-alaisia erityisopettajia on 87,7 %.

Varhaiskasvatuksen osalta tilanne on hälyttävä, koska voimassa oleva varhaiskasvatuslaki edellyttää henkilöstörakenteen muutosta vuoteen 2030 mennessä. Kuudessa suurimmassa kaupungissa puuttuu tällä hetkellä noin 2600 korkeasti koulutettua varhaiskasvatuksen ammattilaista suhteessa lain vaatimukseen ja vuoteen 2030 mennessä vaje kasvaa yli 9000 ammattilaiseen.

Erityisopettajakoulutuksen hankinta Vantaan kaupungilla

Vantaan kaupunki on pyrkinyt etsimään keinoja, joilla lisätä henkilöstön veto- ja pitovoimaa. Erityisopettajien vaikeaan saatavuusongelmaan on kertaluonteisesti kilpailutettu varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen erityisopettajakoulutus. Varhaiskasvatuslain uudistus lapsen tuesta on ollut yksi taustatekijä tälle koulutushankinnalle. Perusopetuksessa kelpoisten erityisopettajien osuus on laskenut useana peräkkäisen vuoden aikana.

Koulutushankinta on kertaluonteinen, tutkintokoulutuksen rahoittaminen ei ole kunnan tehtävä vaan rahoitus kuuluu valtiolle – kuten muissakin korkeakoulututkinnoissa.

Vantaa on rahoittanut varhaiskasvatuksen osuuden lähes kokonaan valtion erityisavustuksella, joka on myönnetty tuen uudistuksen edistämiseen. Perusopetuksen osuus on rahoitettu palvelualueen budjetista.

Vantaa halusi hankkia koulutuskokonaisuuden, joka vastaa sisällöltään ja laajuudeltaan yliopistojen erityisopettajakoulutusta ja tuottaa asetusten mukaisen kelpoisuuden erityisopettajan tehtäviin. Erityisopettajaopintojen opetussuunnitelman mukaisen kokonaisuuden yhteyteen liitettiin mukaan Vantaan toimintaympäristöön liittyviä keskeisiä näkökulmia (mm. kaksi- ja monikieliset oppijat, inklusiivinen toimintakulttuuri, segregaatiokehitys), jotka tukevat opiskelijan ymmärrystä erityisopettajan työhön vaikuttavista tekijöistä Vantaalla. Näitä näkökulmia on huomioitu Vantaan itse tuottamilla perehdytysvideoilla, jotka ovat olleet kurssien liiteaineistona.

Vantaan kaupunki ei ole puuttunut opiskelijoiden valintaprosessiin tai opiskelijaksi ottamiseen, vaan vastuu valinnasta ja opiskelijoiden arvioinnista on ollut yliopistolla. Vantaa on tukenut koulutukseen osallistumista palkallisilla virkavapailla (5 viikkoa) lähiopiskelupäivien ja harjoittelujaksojen osalta sekä sitoutunut tarjoamaan koulutusta vastaavan tehtävän koulutuksen jälkeen. Koulutukseen osallistuva on puolestaan sitoutunut jatkamaan työskentelyä Vantaalla kahden vuoden ajan koulutuksen jälkeen tai korvaamaan koulutuksesta aiheutuneet kustannukset kaupungille.

Vantaan kokemukset erityisopettajaopintojen järjestämisestä

Kyseessä oli kansallisen kynnysarvon ylittävä hankinta, joka on kilpailutettu hankintalain ja kaupungin hankintaohjeistuksen mukaisesti. Kilpailutuksesta vastasivat perusopetus, varhaiskasvatus ja hankintayksikkö yhdessä. Hankintaprosessi vaati asiantuntemusta sekä hankinnan että koulutussisältöjen osalta. Prosessi oli työläs ja aikaa vievä, hankinnan valmistelun aloittamisesta hankintapäätökseen kului aikaa 7 kk.

Koulutuskokonaisuuden toteutuksen koordinointi on vaatinut hallinnon asiantuntijoiden työaikapanostusta viikoittain liittyen mm. hankinnan toteutumisen seurantaan, tilavarauksiin, kokouksiin ja viestintään palveluntuottajan kanssa, opiskelijoiden kysymyksiin vastaamiseen, HR-asioiden selvittelyyn sekä vantaan oman opiskelumateriaalin tuottamiseen.

Eniten koulutuksen järjestämisessä on haastanut käytännön asioiden koordinointi, jossa korostuu tiedonkulku ja tiivis yhteistyö toimijoiden välillä (varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen palvelualueet, HR-palvelut, koulutuksen palveluntuottaja)

Kustannukset koulutuksen hankkimisesta ja toteutuksesta ovat olleet huomattavat. Kokonaiskustannukseen vaikuttavat hankintahinnan lisäksi opiskelijoiden palkallinen virkavapaa, hallinnon työaikaresurssi, harjoittelukorvaukset ja tilavuokratulot.

Aikuiskoulutustuen merkitys työnantajan näkökulmasta

Varhaiskasvatuksen palvelun järjestäminen laadukkaasti koulutetun, muodollisesti pätevän henkilöstön puuttuessa on vaikeaa. Nykyinen voimassa oleva varhaiskasvatuslaki vielä edellyttää henkilöstörakenteen muutos vuoteen 2030 mennessä nostaen henkilöstön koulutusvaatimuksia. Tämän vuoksi kaikki toimet, joilla mataloitetaan kouluttautumisen kynnystä, ml ammatinvaihtotilanteissa, ovat tarpeellisia.

Tutkintotavoitteinen koulutus Suomessa on säädeltyä ja se perustuu julkiseen rahoitukseen. Toisen asteen koulutuksessa rahoitus on sekä valtion että kuntien vastuulla, mutta tässä yhteydessä ei ole kyse kunnasta työnantajana vaan asukaskohtaisesta rahoitusvastuusta. Korkeakoulujen ja yliopistojen tutkintokoulutus on valtion rahoituksen varassa. Näitä rahoitusvastuita ei tule muuttaa. Opiskelunaikaisen toimeentulon kannalta aikuiskoulutustuella on merkittävä rooli, ellei opiskelua voida toteuttaa työnohessa.

Julkisten talouden kestävyysvajeen pienentämiseksi ehdotamme, että aikuiskoulutustuki rajattaisiin pätevyyden tuottavaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen niille aloille, joilla on työvoimapula. Varhaiskasvatuksen ammateissa tulotaso on matalahko, joten lainapainotteinen opintojen rahoittaminen ammatinvaihtotilanteissa ei käytännössä ole realistinen vaihtoehto. On myös todettava, että palkkaero kelpoisen ja ei-kelpoisen varhaiskasvatuksen opettajan välillä on pieni, joten taloudellista kannustinta lainapainotteiseen opiskeluun ei ole.

Vuorotteluvapaan merkitys

Vuorotteluvapaa on tarjonnut mahdollisuuden sapattivapaaseen, jolla varmasti monessa tapauksessa on merkitystä koettuun työssäjaksamiseen ja se on tarjonnut työllistymismahdollisuuden ja työkokemuksen kerryttämisen työttömälle henkilölle. Työnantajan näkökulmasta vuorotteluvapaan merkitys on lähinnä työssäjaksamisen edistäminen eikä sillä ole suurta merkitystä työvoiman saatavuuden parantamiseen.

Ammattitutkintostipendin merkitys

Ammattitutkintostipendillä ei Vantaan kaupungin näkökulmasta ole merkittävää kannustinvaikutusta tutkintokoulutukseen hakeutumiseen ja tutkinnon suorittamiseen.

12.3.2024

Apulaiskaupunginjohtaja

Katri Kalske